שיירי קרבן על תלמוד ירושלמי תענית

רבי דוד פרנקל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שיירי קרבן על תלמוד ירושלמי תענית

רבי דוד פרנקל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שיירי-קרבן-על-תלמוד-ירושלמי-תענית/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 7
הלכה ג 7
הלכה ד 8
הלכה ה 8
הלכה ח 8
פרק ב 9
הלכה א 9
הלכה ב 9
הלכה ד 10
הלכה ט 11
הלכה יב 11
הלכה יג 11
הלכה יד 12
פרק ג 12
הלכה ב 12
הלכה ג 13
הלכה ד 13
הלכה ה 13
הלכה ו 14
הלכה ז 14
הלכה ט 14
הלכה י 14
הלכה יא 15
פרק ד 15
הלכה א 15
הלכה ב 16
הלכה ג 16
הלכה ד 17
הלכה ה 17

הלכה ו 18
הלכה ז 18

פרק א

הלכה א

בשעה שהעבד ובו'. כתב הי"מ וביי"ט הראשון עבדינן כמה מצות שביתת י"ט וקרבנותיו וסוכה ולולב וניסוך המים. משעה שהעבד כלומר אחר שהשלים עבודתו ורות רבו נוחה הימנו והיינו ביום האחרון שכבר עשו כל מצות החג ע"כ וקצת קשה הא צריכין לפרש משעה שהעבד שימש כל צרכו בלשון עבר א"כ הל"ל כלשון שאמר ר"א בשעה שהעבד שימש כל צרכו וע"ק למה יקרא שימוש מצות החג שימש כל צרכו אבל לפמ"ש בקונט' ניחא שכיון שיצאו זכאים ביה"כ מסתמא הכריעו הזכיות וזהו נקרא שימש כל צרכו:

לית כל עמא תמן. בר"ה פ"ד דף י פריך הש"ס ואמר אף בהלל כן ופי' בי"מ קושיא היא לתקנו הלל נמי במוסף דכי היכי דזכי השני בתקיעה יזכה גם במוסף ומשני לית כל עמא תמן שאחר תפילת השחרית וקריאת התורה רבים יוצאים והולכים להתפלל מוסף ביחיד ולא יקראו הלל בציבור ע"כ וקשה וכי לית לן זריזין מקדימין למצות דנימא בשביל שזכה השני בתקיעה יזכה בהלל וע"ק דבבבלי בר"ה שם מפורש איפכא דקאמר מ"ש שני מתקיע משום ברוב עם הדרת מלך בהלל נמי נימא בשני משום ברוב עם וגו' הרי דבמוסף מצויין רבי' בבה"כ מבשחרית וע"ק מדמשני הש"ס כאן דבערב לית כל עמא תמן ואס"ד דאף במוסף אין הכל מצויין בבה"כ כמו בשחרית א"כ מאי אהני לן התקנה שתקנו להתחיל להזכיר במוסף עדיין איכא לכל החששות שישנו בערב. לכן כמ"ש שם בפירושי בקונטרס עיקר גם מ"ש בעל המאור בריש פרקין במדרש אגדה מצאתי לפי שאין דעתו של אדם מתיישבת עליו אלא במוסף כדכתיב בלא שפתי מרמה זו תפילת מוסף מיד מלפניך משפטי יצא זו היא שתוקעין שופר בתפילת המוספין ע"כ הנה דברי אגדה זו הם בירושל' דר"ה פ"ד דף י ושם פירשתיו אך מ"ש לפי שאין דעתו וכו' ורוצה לומר טעם זה גם בהזכרה הוא תימא דא"כ אף בהלל כן דהא הזכרה נמי אינה אלא שבח ואפ"ה היא דוקא במוסף ואנן תנן דבשעת ההלל הראשון קורא את ההלל אבל לפמ"ש שם בקונטרס לא שייך הך קרא אלא לענין תקיעה שאז המשפט יוצא:

אף הוא וכו'. פירשתי בקונטרס שלשנה הבאה יזכיר מבערב כן פי' הרא"ש וא"ת ל"ל למתלי הקלקלה בשנה הבאה הלא גם היום איכא תקלה שיתפלל שחרית שתים כדין השוכח או טעה בתפלת ערבית שמתפלל שחרית שתים ויותר מזה איכא למיחש שיתפלל שחרית שתים וי"ל דהירושלמי לשיטתו דסובר דבימות החמה אומר משיב הרוח ומוריד הטל וכיון שהזכיר טל אינו חוזר וכדלקמן א"כ אף שלא אמר ומוריד הגשם בערבית ובשחרית אינו צריך לחזור ולהתפלל:

בש"ץ הדבר תלוי וכו'. כתב הב"י בסי' קי"ד ונ"ל דבש"ץ הדבר תלוי היינו לומר שאף הציבור לא יזכירו עד שיזכיר הש"ץ ומ"מ זה מבואר שלא כדברי רבינו שכתב בשם הראב"ד דאף במוריד הטל אסור להזכיר עד שיזכיר הש"ץ ואינו דבמוריד העל אם רצה היחיד להזכיר קודם שיכריז הש"ץ מזכיר ואין בכך כלום ע"כ ולפמ"ש בקונטרס יש לתרץ דבטל נמי אסור להזכיר עד שיכריז הש"ץ והא דקאמר בטל יחיד אם רצה להזכיר מזכיר היינו לענין הזכרה גופא אם רצה להזכיר הטל או שלא להזכירו כלל. ולפמ"ש הב"י צריכין לומר דה"ק בש"ץ הדבר תלוי בתמיה וכ"פ הט"ז שם ע"ש אך קשה לי לפרש כו דהא בסמוך קאמר דא דאת אמר בש"ץ הדבר תלוי יחיד אם רצה וכו' משמע דכל זה מדברי ר' סימון הם:

קמון לצלותא וכו'. כתב הרא"ש בסוגיין ובסדר ר"ע כתב כיון שהזכיר ש"ץ במוסף מתחילין העם להזכיר בתפילת המנחה וכו' ואפשר שגם מן הירושלמי דקדק דקאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ בגשם ע"כ וקשה לפ"ז מאי האי דמסיק הש"ץ קמון לצלותא כמי שהזכיר הש"ץ ש"מ שהזכרת הש"ץ מהני לתפילת מוסף דיחיד:

בדייתיקי וכו'. בברכות פ' אין עומדין הגירסא נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו ויתן לך וגו' ודחק הי"מ והמפרשים בפי' השמועה ובלי ספק שגירסא משובשת היא וגירסתינו נכונה:

להאי דלא מצלי וכו כתב הר"ן והאי דקאמר לא מצלי ומיקל ולא קאמר משום דמיקל היינו משום דמתרץ גופיה סובר דמשום שלא הזכיר טל וגשם הוא דמחזירין אותו אבל אם הזכיר שניהם אין מחזירין אותו שאין הגשמים בימות החמה קללה גמורה אדרבה ברוב השנים סי' ברכה הם כדאיתא לקמן דאם כבר ירדו גשמים בזמנם סימן ברכה הם בימות החמה מיהו כשהניח להזכיר טל שהוא טובה לעולם והזכיר גשם מחזירין אותו ע"כ ונראה די"ל בהיפך דהמתרץ סובר אפילו הזכיר טל אין מחזירין אותו וה"ק לא דמי האי דמצלי ומיקל בשלא ירדו הגשמים מכבר או במקומות אחרים שלא ירדו מכבר להאי דלא מצלי ולא מיקל שאין הטל נעצר לעולם אפילו בלא תפלתו ואילו הוה מתרץ משום דמיקל ה"א בשירדו מכבר אין מחזירין אותו קמ"ל דבעינן דוקא דומיא דטל שאין בו שום קללה בעולם משא"כ בגשם שאם אינו קללה כאן שכבר ירדו אפשר שהם לקללה במקום אחר וכן דעת הפוסקים דאפילו הזכיר טל מחזירין אותו:

היכן הוא אומרה בשש שהוא מוסיף. הרב בט"ז א"ח סי' קי"ד ס"ק ב' האריך להוכיח בדקדוקיס מהש"ס שלא יאמר בימות החמה הש"ץ בקול רם אפי' בשומע תפלה ע"ש ומכאן ראיה ברורה לדבריו דהרי מפורש קאמר ר"י דש"ץ לא יאמרו בשומע תפלה והא

דאיתא בבבלי דשאלו אם ליחידים דמיין או לציבור וקא"ל רבי בשומע תפלה היינו שיתפללו היחידים בלחש בשומע תפלה אבל הש"ץ אומרה בשש מיהו בבבל ולדידן דאין מתפללין כ"ד ברכות צ"ע אם יאמר הש"ץ בשומע תפלה או לא יזכיר כלל:
תשובה כמה דאת אמר צרור הכסף וכו' כתב הי"מ וצ"ע מאי קעביד ליה רבי אליעזר חשובה הא ר"י נמי מפרש כסף תשובה ומינה פריך ועוד מה ענין צרור הכסף לכאן וי"ל דה"פ רבי אליעזר לעולם תשובה בעי והא דכתיב לא בכסף תגאלו אין פי לא בתשובה אלא בצדקות גמור כמד"א צרור הכסף שפירש צדיקים וכו' ע"כ ותימא שעיקר חסר מן הספר ותו א"כ הל"ל ובכסף תגאלו לכן נ"ל פירושי שבקונטרס עיקר:

הלכה ב

כדי שיצאו המועדות בטל. כתב הרא"ש והאי טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה כי בי"ט הכל באין לבה"כ בערב כי אין עושין מלאכה בחול המועד ולכך אין מספיק טעם הראשון דלעיל דלית כל עמא תמן ולכך מפרש כדי שיזכיר טל במועדות בשחרית ובערבית וקצת קשה הא הרא"ש גופא כתב לעיל ויזכיר מערב כלומר כיון שעברו ימי החג ואין הגשמים סימן קללה ראוי היה שיתחיל מיד מבערב וכו' הרי שמפרש טעם דלעיל אימי החג וי"ל דה"ק דלר' יותנן לא ניחא ליה בתירוצא דלעיל משום דבי"ט כל עמא תמן אבל מודה הרא"ש דפירוקא דלעיל קאי בין אהזכרה בין אהפסקה והר"ן פי' דעיקר הטעם כדי שיצאו המועדות בטל וקושית הש"ס דלעיל לא קאי אלא אהפסקה דה"ל להפסיק מיד מבערב:

הלכה ג

להפסק תענית נאמרה. כתב הר"ש יפה בב"ר בחחלה שאם תעניתן בתחילת ירידת גשמים כלומר שעדיין לא ירדו כלל והיינו ברביעה שלישית שכשלא ירדו גשמים עד השלישית מתחילין להתענות ואז צריך שירדו כדי רביעה להפסיק התענית כיון שעדיין לא ירדו גשמים כלל אבל אם כבר ירדו גשמים ואח"כ התענו כגון שפסקו הגשמים בין גשם לגשם מ' יום אז בגשמים מועטים שירדו סגי להפסיק תעניתם וק"ק דבבבלי דף ו ע"ב משמע כדי שתשרה פי מגופת חבית הן יתירים מרביע ראשונה ועוד דבש"ס בבלי משמע דלעולם בעינן גשמים מרובים שיפסיקו מתעניתם וכדתניא התם בספ"ג הלכך נ"ל פירושי שבקונטרס עיקר:
בתחילה טפח. פי' בשדה יהושע בתחלה בשדה יבשה ובשנייה בשדה בינונית ובשלישית בשדה חרושה ע"כ ואף שכן הוא בבבלי במכלתין ספ"ג מ"מ אין לשון הירושלמי סובל פי' זה והרא"פ פי' בתחלה שהקרקע יבשה טפח שיכנסו המים טפח

בקרקע וגשמים רבים צריך לכך ובשנייה טפחיים ואין צריך לזה כ"כ גשמים כמו בראשונה שכבר הקרקע מלוחלח וכן בשלישי ג' טפחים הוא ג"כ פחות מפעם שני שכבר הקרקע מלוחלח הרבה מאוד ע"כ ותימא וכי ג' פעמים צריכין הגשמים לירד הלא אם ירדו פעם אחת שוב אין גוזרין תענית על הציבור ואי בשפסקו בין גשם לגשם מ' יום אייריי א"כ חזרה הארץ ליבישות כבתחילה לכן נ"ל פי' שבקונטרס עיקר:

הלכה ד

א"ל שמעתי עליהון וכו'. כתב הר"ש יפה בי"מ א"ל שמעתי עליהם שנגנבו ולזה לא בקשתים ושקר היתה השמועה ואז נתנם לו הנפקד לאותו האיש א"ל ר' ינאי לנפקד זה כדאי את להתפלל וליעתר כי נאמן הוא שהחזיר פקדונו אע"פ שאין דורש ואין מבקש אותו ממנו עכ"ל וקשה דלשון דאינון סרקין לא משמע כפירושו דהנ"ל דנסרקו וע"ק שהעיקר חסר דהחזירו לו וע"ק הרי ר' ינאי לא היה באותו מעשה כלל אלא קריבוי דרבי ינאי ולפי פירושי שבקונט' ניחא:

ואין לא חילול ש"ש הוא פי' הי"מ ואם לא ירד חילול ש"ש הוא שיאמרו שנמצא שלא ירד בעבורו עכ"ל וקשה הא גם החכמי' התפללו ולא ירדו גשמים ובוודאי שאין החטא בהם אלא שאין דורן דומה יפה לכן נראה לי פירושי שבקונטרס עיקר:

הלכה ה

ואפילו גזרו וכו'. וא"ת ולר' בא קשיא ברייתא דבסמוך וי"ל דשאני יה"כ שהוא דאורייתא וט"ב חמיר לן וקמ"ל דבתענית גשמים שהן צרכי כל אדם אין מתענין וכ"ש בשאר תעניות:

הלכה ח

כותלא דגנא ביה. ותימא על הרא"ש והטור שכתבו בשם הירושלמי שלא אסרו אלא בנין של שמחה והרי שמואל מסיק דאף סתם בנין אסור כל שהוא להרווחה והיינו כסתמא דבבלי דלא מחלק וצ"ע:

שלא לעשות סעודת אירוסין. כתב במג"א בא"ח סי' תמ"ד ותימא האיך יחלוק הירושל' על מתני' דפ' אלו עוברין דתנן ההולך בע"פ לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו הרי דמותר לעשות סעודת אירוסין לכן נ"ל דה"פ הדא דאת אמר סעודת אירוסין אם אירס קודם לכן אסור לעשות הסעודה בע"ש אבל לארס בע"ש מותר שלא יקדמנו אחר ואז מותר ג"כ לעשות סעודה עכ"ל ועוד האריך בקושיות בסי' רמ"ט אדברי הש"ע ע"ש וקשה לפרש כן דא"כ עיקר חסר מן הספר לכן נ"ל פשוט דמתני' דפסחיה אייריי שהולך לאכול סעודת אירוסין בערב בליל פסח ולק"מ ואף שכתב

הט"ז בסי' תקמו ס"ק ב' ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ונראה דכ"ש סעודת נישואין הראשונה דהיינו שנשא ערב הרגל ולא אכלו שום סעודה עד הרגל דאסור וכ"מ להדיא בריב"ש שמביא ב"י ע"כ דבריו תמוהים שהרי הרב"י כתב בפי' דהריב"ש סובר דמותר לעשות סעודת נישואין ברגל אם נעשו הנישואין קודם הרגל וכ"כ הרב"י בשם הרמב"ם ורש"י והרשב"א וכ"כ בש"ע סי' הנ"ל סעיף ג לענין נישואין ובסעיף א' כתב ומותר לארס ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין הארוס בבית ארוסתו בשעת אירוסין ע"כ הא אם אירס קודם הרגל מותר לעשות הסעודה ברגל ותימא על מ"ש המג"א שם ה"ק ב' בשעת אירוסין פי' שלא יעשה האירוסין בסעודה ע"כ מי דחקו לפרש כן הרי הרב"י מתיר אפילו סעודת נישואין שלא בשעת נישואין כ"ש סעודת אירוסין והדבר ברור כמ"ש דמותר לעשות סעודת אירוסין ברגל אם אירס קודם הרגל וניחא דברי הירושלמי ודברי הש"ע בסי' רמט ובסי' תמד ובסי' תקמו:

הדרן עלך פרק מאימתי

פרק ב

הלכה א

לפי שחטאו הלמד וכו'. כתוב בי"מ וצ"ע מה ענין זה לזה והאריך בדברים דחוקים ורחוקים מן הפשט ע"ש לכן נראה לי פירש שבקונט' עיקר:

בגין דאית הכא וכו' כתוב בי"מ מפני שיש כאן אנשים שאמרו עלי לשון הרע אצל ר"י אלא כל העם יעמדו לדין לפני ה' ולכן ראוי להם לבקש מחילה על חטאתם ועז"א נקשט גרמיי כי החכמים שיוכיחו האחרים צריך שישובו הם תחלה ואמרו שהיו שם ר"ח ור"א ור"א וקמו והלכו משם שהקפידו עליו שהיה מקנתרן בדברים אלו כי הם היו אותן שדברו עליו ע"כ ותימא שח"ו שיאמרו הני תלתא סבי לישנא בישא על ר"י לכן נ"ל שפי' שבקונט' עיקר:

הלכה ב

רמז לת"ח וכו' כתוב בי"מ כלומר מי שהוא ת"ח יבין רמז זה שתיקנו כן לפי שאדם צ"ל לרבו תשמע תפלתך כמו שישראל היו אומרי' לדוד יענך ה' ביום צרה ע"כ ותימא הא מפורש כתיב מזמור לדוד יענך ה' ביום צרה משמע דדוד אמר המזמור ועוד מאי רמז לת"ח הל"ל סתם רמז וממילא מי שאינו ת"ח לא יבין את זאת אלא פי' שבקונט' עיקר וצ"ל תשמיע תפלתך ומצינו כיוצא בזה בבבלי:

אם יאמר לך אדם י"ז הן וכו' כתוב בי"מ ה"ג אם יאמר לך אדם י"ט אינון ומשני של טועין ביבנה תיקנוה ולאחר זמן מרובה ואנשי כה"ג לא תקנו רק י"ח. הכתיב אל הכבוד וגו' וכיון דהא הזכרה נמי הוי מעיקרא ה"ל לתקוני י"ט ולחלק ב' דברים הנכללים בברכה אחת ומשני ר"י דהתניא כולל של פושעים וכו' ואם היו מחלקין כל דבר בפ"ע היה צריך לחלק ברכה לזקנים וברכה לגרי' וברכה לדוד והוו כ"א ברכות וכו' ע"כ וק' דהגי' כאן ובברכות אם יאמר לך אדם י"ז אינון ועוד הוא עצמו כתב שאין לחלק הברכות בשביל רמז מה ועוד עדיין הקושיא במקומה עומדת אם תקנו כנגד אזכרות שבמזמור היה להם לתקן י"ט אלא ודאי פי' שבקונטרס עיקר:

והיכן הוא אומרה בין גואל ישראל וכו' כ' הרא"ש בפ"ק דמכילתי' ויש שהיו רוצים לומר דיחיד שהיה מתפלל בת"צ אומר בין גואל לרופא דלאו קביעותא דיחיד לעצמו הוא דציבור קבעי לה ואע"ג דקמצלי ביחידו' ציבור נינהו וא"נ לראבי"ה ז"ל דא"כ הא דפריך מברייתא דאין בין יחידים לציבור וכו' ודחיק לשנויי וכו' לישני ליה כפשטה אין בין יחיד שקיבל על עצמו תענית יחיד לציבור יחידים בת"צ אלא שזה מתפלל י"ח וזה מתפלל י"ט דלציבור דמיין אלא ודאי דיחיד אפי' בת"צ אינו קובע ברכה לעצמו ע"כ וקשה תיקשי ליה לראבי"ה נמי מאי דוחקיה דש"ס לישני דברייתא איירי בד' תעניתים הכתובים שאין מוסיפין בהן שש אלא ודאי דעדיפא קמשני דמהך ברייתא ליכא למידק מידי דאיכא לשנוי דיחיד אפילו בת"צ אינו קובע ברכה לעצמו אבל לפי האמת איכא למימר דיחיד בת"צ קובע ברכה לעצמו ותימא על הראבי"ה שתלה עצמו בדקדוק הש"ס בבלי ושבק דברים המפורשים בירושלמי כאן ובברכות דמסיק דאיתותב דר' ירמיה דאמר יחיד בת"צ קובע ברכה לעצמו וצ"ע:

והא מתני' פליגא. כ' הרא"פ במסכת ברכות פי' דקתני בכל יום מתפלל אדם י"ח ולא שבע מעין י"ח וכו' ורב שאמר אפי' אדר' ירמיה הוא דקאי ואי בש"ת קאמר לא שייך לומר אפי' וכו' ע"כ כל מה שפירש בסוגיא זו הוא תימא דא"כ תיקשי מתני' דתנן בכל יום מתפלל אדם י"ח דמ"ש שם בתוס' לא הועיל כלום דלפי פי בברייתא אין חילוק בין מתני' להברייתי' וע"ק דקאמר אפי' דרב אדר"י קאי הוא תימא דר' ירמיה תלמידו דרב הוה גם מ"ש לפר' במוצאי שבת הוא דבר שאינו ע"ש לכן פירושי שבקונטרס עיקר:

הלכה ד

ה' יראה. רש"י פי' עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורעניות כדי שיאמר היום בכל דורות הבאים בהר ה' יראה אפרו של יצחק ועומד לבפר' ע"כ והוא דחוק מאוד וגם קשה ביותר הא דאמר בסמוך מה כתיב בתריה ודחק בי"מ לפרש בתר

ענין העקידה ועדיין לא הועיל שהיה לו לפרש תחלה מהו אחר שמוקדם בפסוק אבל לפמ"ש בקונ' ניחא הכל:

הלכה ט

ברוך משפיל רמים. כתב בי"מ ופריך ניחא שלמה שנתגאה באומר בנה בניתי בית זבול לך שהיה כדאי לעשות משכן לשכינה ולכן השפילו שהקים לו את רזון ואשמדאי שטירדו אלא דוד היכן נתגאה והלא הוא אומר אנכי תולעת ולא איש וכאלו רבות ומשני ע"י שביקש לעמוד על מניינן של ישראל כי זה מגובה הלב לדעת כמה כח ממשלתו ותושפל על ידי המגפה והוצרך להכנע בתפילה ובקרבן ומ"מ תימא איך יזכירו גנות' במקום שנזכרים לשבח באמרם מי שענה לדוד וכו' ורש"י פי' שהכניעה במטר ששבו בתשובה ונראה שלא עיין באגדה דידן וכו' ע"כ והנה כפי' הזה וכדברים האלה כתב גם הריטב"א בחידושיו ודבריהם תמוהים כמ"ש הי"מ ולפמ"ש בקונטרס והיא מדברי מהרד"א בסדר תעניות ניחא הכל וגם דברי רש"י נכונים:

הלכה יב

בא להודיעך שאסור בהספד. וא"ת כיון דבי"ג כתיב סתמא וה"ל כאלו כתיב דלא להתענאה כדאר"מ לעיל ור"מ סובר דלא להתענות מותר בהספד י"ל היכא אמרינן די לא סתם כדי לא להתענייא דוקא היכא דליכא הוכחה אבל היכא דמוכח כי הכא אמרינן סתמא כפירושו דלא למספד הוא דאל"כ ל"ל כלל תיפוק ליה שנאסר משום יום שלפני י"ד:

בשית עשר בי' וכו' ע"ד דר"י מה בא לאסור לאסור לפניו לית ליה. וא"ת דלמא בא לאסור לאחריו דהא ר"י כדי לא למספד אוסר אפי' בהספד וי"ל לאחריו מעצמו אסור דהא י"ז כתיב במג"ת כדאמר בסמוך אך קשה למה לא משני בסמוך איום י"ז בא נמי להודיעך שהוא אסור בהספד לכן היה נ"ל דגרסי' דט"ז בי' וכו' די לא למספד בי"ז בי' קמון וכו' ע"ד דר"מ ניחא וכו' ותרווייהו בחדא קושיא ופירוקא מיתרצא:

הלכה יג

ואפי' אחרים שנו מחלוקות וכו'. כתב הר"ש מקינון בס' כריתות בחלק ד' סי' יו"ד ונ"ל דילפי' מתוך זה ב' הלכות דאם יש סתם אצל המחלוקות עצמו כמו שיש ב' תנאים חולקין בדבר א' ואח"כ תכף דעת שלישי אין הלכה כסתם אא"כ יש מחלוקות לפניו וסתם במקום אחר כמו בפרק אחר או באותו פרק רחוק מן המחלוקות עוד למדנו דין אחר שאם יש בין יחיד וחכמים מחלוקות בהאי פרק ובפרק אחרינא סתם הלכה כסתם כיון דסתם בלשון חכמים אעפ"י שהוא מחלוקת ואח"כ סתם ע"כ והאי כללא בתרא

קשה לי להבין דהא אף בכל מחלוקות ואח"כ סתם קיי"ל הלכה כסתם כמ"ש הוא ז"ל שם כ"ש כאן שהסתם כחכמים ומאי אע"פ דקאמר לכן נ"ל שיש ט"ס בדבריו וכצ"ל ובפ' אחרינא סתם אין הלכה כסתם וכו ר"ל שהסתם הוא כיחיד ולא כחכמים אין הלכה כסתם דכסתם יחידאה לא קאמר. שוב ראיתי בחי' הרשב"א ביבמות פ' החולץ שכתב לא בדא הלכה כסתם פי אם שנה סתם ואח"כ מחלוקות יחיד אצל יחיד הלכה כסתם אבל אם שנה ליחיד סתם ומחלוקות בלשון חכמים בין באות' משנה בין במשנ' אחרת אין הלכה כסתם אלא כדברי רבים הרמב"ן ז"ל ע"כ וזהו כמ"ש:

הלכה יד

רבי בא אמר אחת וכו' כתב הר"ן רבי אחא אומר שלש להתחיל להתענות שלש תעניות בחול ר' יוסי אומר אחת רבי אחא ור"י תנאי נינהו וקיי"ל כר"י ע"כ וקשה הא משמע כאן מפורש דאמוראי נינהו והא רבי בא הוא דפליג עם רבי יוסה והני אמוראי נינהו וכן כתב רש"י רבי אחא ורבי יוסה אמוראי נינהו דלאו אורחא דתנאי לאישתעויי בגמרא כהאי גוונא עד כאן לשונו (ובבבלי נדפס בטעות בגמ' רבי אסא אומר אחת וצ"ל ר"י) ונראה דקשיא ליה להר"ן למה פסק הרי"ף כר"י לחומרא הא מידי דרבנן הוא וה"ל למפסק לקולא לכך קא' דתנאי נינהו ופסק כר' יוסי דהלכתא כוותיה דנימוקו עמו ול"נ דאין צורך לזה דהרי"ף ז"ל סמך אדברי הירוש' דמסי' דעבדי' עובד' כר' בא דאמר א' וכר"י והדברי' ברורים:

ע"י דאינון עבדין וכו'. כתב מהרנ"ש בגיליון שסביב האלפסי וז"ל ע"י דאינון עבדין דהוי ריש ירחא וכו' ר"ל מאחר שישראל עושין ר"ח טוב לקרות בפ' ר"ח ושאר כל המקומות ר"ל בכל מקום שמתענין בכל השנה לבד מר"ח קורין ברכות וקללות ע"כ ודבריו תמוהים דא"כ מאי קאמר אלא בעין טב ועוד מתני' היא בתענית קורין ברכות וקללות הלכך נ"ל מה שפירשתי בקונט' עיקר ודברי הר"ן מסייעי לי ששינה לשון הירוש' וכתב ע"י דאינון עבדין דהוא ריש ירחא וכו' נראה מפורש שכיון למה שפירשתי:

הדרן עלך פרק סדר תעניות כיצד

פרק ג

הלכה ב

בפרוס העצרת. כתב הרב"י סי' תקע"ה וז"ל כי היכי דלא ליפלוג אתלמודא דידן דקאמר בפרוס החג נ"ל דעצרת דקאמר היינו שמיני עצרת ואתי' כדתנן בגמרא דידן מתריעין על הבורות שיחין ומערות בפרוס החג ומיהו הא דקאמר יותר מכאן מעשה נסים קשה לפ"ז

דעיקר גשמים אחר החג הם ושמא י"ל דיותר מכאן מעשה נסים דקאמר לא קאי אלא אמאי דקתני מתריעין על האילן בפרוס הפסח ע"כ אבל הריטב"א וז"ל מקיים הגי' וז"ל בחידו' ועל הבורו' שיחין מערות בפרוס החג פי' הרמב"ם ז"ל וגם רש"י ז"ל ומפרשי' אחרים דהיינו סוכות וזה תמיה גדול שהרי צורך שלהם בימות החמה והאיך לא התריעו עליהן כשהיו צריכים ויתריעו עליהן עכשיו שבאו הגשמים ונתמלאו והלא אין ראי' לגזירה מן השמים בגשמים אלא כשלא ירדו בימות הגשמים דאילו בימות החמה סי' קללה הם שנא' הלא קציר חטים היו' ובירושלמי אמרו בפי' בפרוס העצרת ואשכחן במס' ר"ה דתניא ואכלנו ולדה שלמים בחג ופירשה רב אשי דהיינו עצרת וכו' ויש לדחוק ולומר כי בודאי הצורך שלהם היה יותר גדול בימות החמה אבל לפי שאינו זמן הגשמים לא התריעו עליו שאין מתריעין על מעש' נסים וכשהגיע זמן הגשמים התחילו להתריע כמו שכבר הגיע להם צרה מקודם לכן אבל על צרה שלא הגיע עדיין כגון הגשם הצריך לתבואות הא ודאי אין מתענין על רביעה אפילה וכיוצא בזה אמרו בירושלמי לפי שיטתם בפרוס העצרת מעתה אפי' יותר כן כלומר למה לא יתריעו ג"כ אף אחרי כן שצריכין לגשם יותר וכו' עכ"ל נ"ל דאין לשנות גירסתינו ואם נגיה מוטב להגיה בבבלי שגירסתו דחוק:

הלכה ג

שיהיו הכל וכו' כתב הר"ש בס' י"מ וז"ל שלא יבטחו במי נהר מהרעב כענין פרעה שאמר לי יאורי ואני עשיתני וקשה הלא אף אם היו באין מלמט' היה אפשר ויכולת ביד ה' להשקות חלק' אחת ולא את השני' ויש ליישב:

הלכה ד

פורין דשמש כתיב בי"מ בואו וראו פירות השמש אע"פ שלא ירדו הגשמים הצליחו ממגד תבואות שמש ע"כ וקשה א"כ ה"ל למימר הכי קודם שמספר ממיתת הכותי ועוד דוחק לפרש פורין כמו פורין ומה שפירשתי בקונטרס נראה עיקר:

הלכה ה

אסכרה כל שהוא. כ' הריטב"א וז"ל כ' הרמב"ם שאם נפל חולי אחד לאנשים הרבה מבני העיר כגון אסכרה וכיוצא בהן ומתים מאותו חולי מתריעין ומתעני' עליהם ונפקא ליה להרב ז"ל מהא דתניא ואסכרה בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה ולא נתפרש בש"ס גם בדברי הרב ז"ל כמה מתי' ימותו ובכמה ימים אם הוא כעין דבר אם לאו ונר' שבענין זה שהחולי נתפשט בעיר כבר מכיון שמתים מחמת חולי זה עצמו ג' אנשים בין ביום א' או יותר מתענים ומתריעי' עליו ולא אמרו בדבר אותו שיעור אלא כשאין חולי

שלהם שוה ע"כ ותימא הרי מפורש כאן דאסכרה כל שהוא ואפי' מת אחד מתריעין עליו וכ"מ לשון הברייי' השנוייה בבבלי וי"ל וצ"ע:

הלכה ו

על פרגיא של פשתן. בקונטרס פירשתי כפי הגירסא שלפנינו ויותר נ"ל דה"ג על פרקמטיא של פשתן וכ"ה בבבני פ' המוכר את הספינה ת"ר מתריעין על פרקמטיא אפי' בשבת אר"י כגון כלי פשתן בבבל ע"כ ויליף מקרא דשמה ושערורה נהייתה בארץ דבזמן שהמעות ביוקר שאין שם משא ומתן שמה ושערורה בארץ:

הלכה ז

הדא דאת אמר במכונס וכו'. כתב הה"מ פ"ב מהל' תענית דין י"א ברייתא בגמ' על השדפון ועל הירקון כל שהוא נ"ל דרבינו מפרש דהאי כל שהוא יש לו שיעור והיינו כמלא פי תנור וקרי ליה כל שהוא לפי שהוא דבר מועט אבל רש"י ז"ל פי' כיון שנראה כ"ש מתריעין מיד ומלא תנור דמתני' הוא להתענות א"נ מעשה שהי' כך היה ע"כ וללשון אחרון קשה כיון דלאו לדינא תנן במתני' מלא פי תנור א"כ מאי קמיבעיא ליה בש"ס האי פי תנור ה"ד אי הוה כמלא פי תנור פת או תבואה מאי איכפת לן מאי דהוה הוה וגם ללשון ראשון קשה דמשמע סתם התראה היינו תענית אלא ודאי דברי רבינו עיקר ע"כ ולי אף פי' תימא דאיך נפרש כל שהוא שיהיה לו שיעור דא"כ לא ה"ל לסתום אלא לפרש ולמה יקרא מלא פי תנור כל שהוא לכן נ"ל דכל שהוא ממש אלא דברייתא איירי במפוזר ואפי' בכל שהוא סגי ומתני' ואיבעי' דש"ס במכונס איירי וגם הא דקאמר הכא הדא דאת אמר במכונס וכו' אתי לשנויי דלא תיקשי מתני' ובריייתא אהדדי:

הלכה ט

צאו והכניסו תנורי פסחים וכו'. ראיתי במפרש למגילת תענית שכ' וז"ל ובירושלמי אמר ע"ז הדא אמרה ע"פ היה גם אמר שם עיקר התפלה הי' שירדו גשמים בעונתן וכן הוא שם בהדיא ונתפלל ולא ירדו גשמים אר"י בר' בון שלא בא בענוה ע"כ ודברי תימא הן פירושו מאי בעונתן שייך הא בע"פ היה ופירושו שבקונטרס עיקר והוי יודע שפי' המפרש הזה תמוה בהרבה מקומות:

הלכה י

לישן גימטריון. כ' הי"מ לשון גרמטין הוא שבלשון יוני הנקרא גרמטיקא תוגת אמו לשון בזיון שמבזין אמו ואומרי' עפר ואפר יכנס בעיני אמו ונמצא שקללת אם הכפיל בכפלים הא' צער שלה והב' שמתבזית מאחרים שמקללין אותה אבל האב אין לו אלא צער עכ"ל יקשה וכי בשביל שהם אומרים עפר ואפר כו' הוא אומר שהוא כפלים שהרי בקרא לא

נמצא רמז לזה שאחרים מקללין אותה לכן נ"ל פי' שבקונטרס עיקר וכן שמעתי בשם מהרא"פ והיינו כפלים שבשתי לשונות יש לה קללות משא"כ להאב:

הלכה יא

כבר עבר רוב היום בקדושה ורש"י פי דף כ"ה מחצות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בזמן הסעוד' וקש' דלא משמע כן הכא אלא הטעם משום שעבר רוב היום:

כד הוה וכו' כתב הי"מ שהי' אומר לסופר קום עמיד לפני ההיכל להתפלל מפני שר' היה צריך להסופ' וכל שהי' עומד בתפל' לא עוש' שמושו לפני ר' ומיד היה המטר יורד כדי שיפסיק הכופר תפלתו ויבא לפני ר' ולא יצטער עכ"ל ופי' דחוק מה לי לשלוח הסופר שיעמוד לפני ההיכל טוב היה שיכנס לתוך ההיכל ועוד לשון מספרא אין לו הבנה ועוד מה לו לשלחו אל המקדש ועוד לשון בגין דר' דקאמר הש"ס אינו מדוקדק לכן פי' שבקונטרס עיקר:

והוה רב מותיב וכו' כתב הי"מ וז"ל ויש להקשות דהא אמר בפ"ב דשבת אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס שמא אין עישין לו ואם עושין לו נס מנכיו לו מזכיותיו ושמא היו בבית ספרים ותפילין כדי להצילו א"נ לקדש את השם עבד וכההיא דר' חנינא בן דוסא שהלך והניח עקבו על חורו של ערוד כדאי' בפ' אין עומדין עכ"ל ותימא דהא רב אדא בר אהבה לא ידע שהבית רעוע ורב אזכותי' סמך כמפורש בבבלי בפירקין דף ך' אהך עובדתא ארגיש רב אדא בר אהבה איקפיד ס"ל כי הא דאמר ר"י לעולם אל יעמוד וכו' וא"ל דקשי' לי' ארב דעביד הכי די"ל דרב לא ס"ל להא דרבי ינאי א"נ דסובר רב משום הפסד ממון איכא לסמוך אזכו' הצדיק ומצינו מעשה כיוצא בזה בנחום איש גם זו בבבלי:

הדרן עלך פרק סדר תעניות האלו

פרק ד

הלכה א

לא מצאנו נשיאת כפים בלא תפלה. וקשה הא כתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם והיינו נשיאת כפים ולא היתה שם תפלה וי"ל דתניא בת"כ ומביאו רש"י בנימוקיו ויצאו ויברכו העם אמרו ויהי נועם ה' אלקינו עלינו יה"ר שתשרה שכינ' במעש' ידינו והיינו תפלה ואדרבא איכא למימר דמכאי יליף הש"ס דבעינן תפלה לנש"כ:

ר"ח ותענית וכו'. וכתב הרשב"א בחידושיו פ' אין עומדין ונראה ודאי שיש ט"ס אלא איך הוא מזכיר של תענית דאילו של ר"ח מאי קשיא לי' מזכירו בעבודה כשאר כל

היום דמ"ש השתא וכו' ואומרה ברכה רביעית דקאמר נמי טעותא הוא אלא אומרה ברכה חמישי' קאמר וכו' ומיהו צ"ע בירוש' שכך מצאתיו פה וגם בתעניח פ"ד ע"כ וכ"כ הרא"ש ולפמ"ש בקונטרס דקאי אתפלת נעילה ניחא הכל ודבר הלמד מענינא הוא דבתפלת נעילה קמיירי והרא"פ פי' דאמוסף דתענית קאי ע"ש ודבריו תמוהים דכל הפוסקים פליגי אהרז"ה וסברי דאין מוסף בתענית ועוד אנן כ"ד ברכות תנן בתענית ולדידי' בר"ח כ"ה נינהו ועוד מאי קאמר ר' בא מה מצאנו בכל מקום אומרה ברכה ד' וכו' הא כשמתפללין י"ח אין מזכירין ר"ח אלא בעבודה לכן נ"ל מ"ש בקונטרס עיקר ואף שהטור כתב דתפלת נעילה בתעניות היא י"ח ברכות בשאר פוסקים לא מצאתי הכרע וכדאי הוא הכרעת הירושלמי להכריע

ר"ח שחל להיות בשבח וכו' בקונט' פירשתי הסוגי' לפי פירש"י במגילה דלכל מפסיקין מלקרות בענין היום וקורין בענין המועד מעין המאורע אבל הר"ן סובר דלכל מפסיקין אהפטרות קאי וצריכין לפרש דהא דשאל במה קורין אם קורין אף בר"ח ומסתייע ממתני' מדקאמר הפטרה דר"ח מסתמא שקורין אף בר"ח דההפטרה עלה קאי וכ"כ בס' שדה יהושע בברכות ומה שיש לדקדק עוד נכתוב שם בברכות בס"ד:

הלכה ב

ד' הוה וכו' כ' בי"מ ר' היה ממנה ב' ממונים על הנהגת הציבור והן היות' גדולים שבחכמים אם היו ראוים היו מתקיימים ואם לאו היו מתים ואז הי' ממנה ב' אחרים במקומם כשנפטר רבי צוה לבני לא תעשה כן אלא מנה כל חכמים הראוי' להמנו' יחד והיינו טעמא כי בנו אולי לא יכיר מי הם היותר גדולים כמו שהוא היה מכיר בהם או מפני שהי' כבה שהיו מתים כשאינם ראוי' לכן חזר בו מהמנהג ההוא עכ"ל וכמה דחוקים דבריו אם היו מתו' למה לא חזר בו ר' ועוד ב' למה הי' ממנה לכן פי' שבקונטרס עיקר:

בגין דצווחין וכו' כ' הי"מ מפני שהציפוריי' היו צועקים עליו שלא היה נאהב להם כדרך הת"ח דלא רחמו לי' בני מתא ופרכינן וכי מפני רנון עבדין עובדא ע"כ ותימא פירושו מאי האי דקאמר בגין דצווחין עליה בציפורין ציפוראי לכן נ"ל כמ"ש בקונטרס עיקר:

הלכה ג

והא תני המפטיר וכו'. קצת קשה דלמא כשהעולין יותר מג' מודה רב הונא דלא בעינן י' פסוקי לג' ותדע שהרי נתבטל טעמו של דבר דקאמר כנגד עשרת הדברות:

אנשי משמר וכו'. כ' הי"מ אנשי משמר לאו דוקא דאנשי מעמ' היו מתעני' אבל אנשי משמר לא היו מתענים כלל ע"כ וא"נ דבמ"ס פי"ז תניא אנשי מעמדות ואנשי משמר היו מתענין וכו':

הלכה ד

מהו או' בני סלמיי וכו'. בבבלי גרסי' תנא הן הן בני סלמי הנטופתי ופירש"י כעין שעשו גונבי עלי כך עשו בני סלמי ע"כ ול"נ שבני עלי הן עצמן בני סולמי אלא דשני שמות היו להן על שם שני מעשים שעשו דאל"כ קשה למה קחשיב במתני' בני גונבי עלי בתוך זמן עצי כהנים והעם שהרי הן לא הביאו אלא ביכוריהן לירושלים ולא העצים אלא ודאי שהן עצמן בני סלמי וכ"פ הר"ב:

הלכה ה

אדם שהוא עתיד להנהיג שררה וכו'. כ' הי"מ וקשה מהא דאיתא במ"ר שאמר משה יפקוד אלהי הרוחות איש וגו' שתבע שירשו בניו גדולתו משמע שלא ידע שיהי' יהושע המנהיג ע"כ ונראה לי דפי' עתיד שהוא מוכן ומוכשר וראוי לכך כמו להיות היהודים עתידים ליום הזה:

היה משה תפוס בטפחיי' וכו'. הדברים תמוהים מה ענין תפיסת הלוחות ונצחו' של משה ומוכרח אני לגלות טפחיים ולכסות שלש דארכן ששה נגד ו"ק וכדתנן ג' כללו' הסדר שהן ג' כנודע ותפס משה בשני' שהן שלו והן קרני הוד שזכ' בהן משה ושתי' האמצעי' כפי הסדר הן היו בינתיים ונצח משה כפי מדתו שהוא נצח והבן:

קלקול חשבונות יש כאן הה"ד ויהי וגו' וקשה תינח ישראל שבירושלים טעו ונתקלקלו בחשבונות מרוב היגון והטרדה אלא יחזקאל שנאמר לו נבואה זו למה טעה בחשבונות ואפשר דהיינו דפריך רבי מנא וכדפרישית בקונטרס והי"מ כתב שם דברים דחוקים ע"ש:

ובגליות על השמוע'. וק' הא מן הגולה שלחו להכהנים לשאול האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שני' ש"מ דאף בגולה הי' יום הצום ט"ב. וי"ל דה"ק ובגליות מתענין אף על השמוע' וכ"ש ביום השרפה עצמו ועי"ל דאותן ששאלו היו מהגולי' שבאו לאחר החרבן לבבל:

א"ל מאחר וכו'. מה שפירשתי בקונט' הוא דחוק לכן נ"ל דה"ג ר"י אמר אומרים שיר בלא קרבן ורשב"ל אמר אין אומרים שירה בלא קרבן והשתא שפיר פריך ר"י לדידי ניחא שאמרו שירה על הנסכים של יום ד' שלא הביאו אז דמקריבין נסכים בלא קרבן אבל לרשב"ל קשיא וצ"ע בערכין דף י"א ע"ב:

ושפכו דם נקי. וקשה היינו מה שהרגו כהן ונביא ודיין דאילו היה חייב מיתה לא היה עון בהריגתו אפילו כולו מחמדים וי"ל דהיה בזה חילול השם לשפוך דם נקי בעזרה והלכך נקט באיכה רבתי עוד וחללו את השם וכתב הי"מ א"כ שמונה הוו ולפמ"ש ניחא ועי"ל לפעמים הנהרג חייב מיתה בידי שמים כדאמרינן הקב"ה מזמינן לפונדק אחד אבל זה היה נקי מכל וכל:

הלכה ו

עשו כמי שמתו מוטל לפניו. כתב הרי"ף בפרקין אר"י אמר שמואל לא הודו לו חכמים עשאהו כמי שמתו מוטל לפניו דאינו נוהג אבילות ואינו חייב בכפיית המטה כתב הר"ן שפירא דברים הללו אינן לא בגמרא ולא בשום פוסק וטעות מבואר הוא ונ"ל שמן אמר שמואל עד כפיית המטה הגה"ה ואותו המגי"ה שמו שמואל וכו' ומ"מ צריך להגי"ה הכי אמר שמואל לא הודו לו חכמים אף על גב דעשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו ונוהג אבילות ואינו חייב בכפיית המטה וכמ"ש הר"ן. והא דאמר עשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו היינו כדברי ר"י בר אילעי וכו' והאי הגה"ה קאי אמתניתין דאמר לא הודו לו חכמים ואח"כ צ"ל אר"י אמר וכו' ע"כ ודבריו תמוהים איך הגיה מדעתו והדבר מפורש כאן ודברי הרי"ף מבוררים דה"ק לכך לא הודו לו חכמים לפי שעשאו כמת מוטל לפניו וכו' וצ"ע בעי"ד סימן שמ"א:

הלכה ז

שהיה אביה וכו'. כתב הי"מ ומייתי ליה הכא דמשום הכי שמחו דלאשה כזו שירשה משתי מטות היתה צריכה להנשא לאיש שהוא משתי מטות כמותה וכו' ע"כ ותימא ומה תועלת באיש כזה שהרי משפחת אב קרויה משפחה והנחלה נגרע ממטה האם לכן נ"ל דמייתי ליה הכא דמטעם זה היו אסורים להנשא לאיש שהוא משבט אחר כדי שלא יבא על ידי בניהם הסבת נחלה:

הנאות היו אומרות וכו' בי"מ כתב דה"ג הנאות אומרות תן עיניך בנוי והמיוחסות אומרות תן עיניך במשפחה והכעורות אומרות קחו מקחכם לשם שמים וכ"ה בבבלי מיהו דוחק להגיה כל כך ולפי מ"ש בקונט' אין צורך להגהתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית